

DOI 10.31909/26168774.2019-(43)-1
УДК 279.125-674.5:322(477.74)«1940/1950»

Альона АКЧЕБАШ*

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ВІРУЮЧИХ П'ЯТИДЕСЯТНИКІВ У ІЗМАЇЛІ (40-50-і рр. ХХ ст.)

На основі опрацьованих архівних матеріалів та наукових праць висвітлюються етапи становлення та розвитку п'ятидесятницької релігійної течії на території Південної Бессарабії. Частково подані факти діяльності християн євангельської віри (ХЄВ) у містах Одеса та Ізмаїл. Проаналізовано методи та форми діяльності організації у вказаному регіоні. На основі слідчих документів УМДБ, у роботі вперше подано прізвища представників організації п'ятидесятників м. Ізмаїл. На підґрунті архівних матеріалів виявлено причини активізації діяльності п'ятидесятників у питанні про вихід з Союзу євангельських християн-баптистів. Показано спроби заснувати незалежні організації п'ятидесятників в Ізмаїлі в 1940-х роках. З'ясовано, що недостатньо дослідженим залишаються питання реалізації релігійної політики радянської влади на території Південної Бессарабії у 40-50-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: п'ятидесятники, антирелігійна політика, антирадянська діяльність, нелегальна організація, Південна Бессарабія.

Після відкриття наприкінці 90-х рр. минулого сторіччя доступу до спецховищ і архівів колишніх радянських спецслужб, значно підвищився інтерес до регіональної історії. На основі нових, раніше неопублікованих архівних документів з'явилася можливість розкрити окремі аспекти історії Південної Бессарабії, пов'язані з діяльністю на теренах регіону різноманітних релігійних організацій, а саме з репресіями радянської влади по відношенню до віруючих у другій половині 1940-х рр. ХХ ст.

Постановка проблеми та стан її розробки. На сьогодні, питання переслідувань представників протестантських релігійних конфесій з боку радянської влади у середині ХХ ст. не досліджено. У вітчизняній історичній науці відсутні праці в яких було б висвітлено питання діяльності каральних органів радянського режиму щодо представників релігійної групи п'ятидесятників на зазначеній території. Різні аспекти цього питання частково розкриті в наукових роботах Ю. Данилюка та О. Бажана¹, А. Русначенко², Ю. Курносова³, Б. Захарова⁴, Г. Касьянова⁵, колективній праці Г. Гончарука, О. Нагайцева, Є. Шановської⁶. Питанню історії становлення та розвитку протестантизму на Україні присвятили дослідження В. Мельник⁷, В. Любащенко⁸, С. Савінський⁹.

*Акчебаш А. – аспірантка кафедри української і всесвітньої історії та культури, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна; e-mail: alionaakchebach@gmail.com

¹ Ю.З.Данилюк, О.Г. Бажан (2000). *Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80 рр. ХХ ст.)*. Київ: Рідний край, 616 с.

² А.М. Русначенко (1998). *Національно-визвольний рух в Україні середина 1950-х – початок 1990-х років*. Київ: Видавництво ім. Олени Теліги, 720 с.

³ Ю.О. Курносов (1994). *Інакомислення в Україні (1960–1980 рр.)*. Київ: Інститут історії України НАН України, 221 с.

⁴ Б. Захаров (2003). *Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987 роки)*. Харків: Фоліо, 143 с.

⁵ Г. Касьянов (1995). *Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років*. Київ: Либідь, 224 с.

⁶ Г.И.Гончарук, А.Е. Нагайцев, Е.А. Шановская (2011). *Украина: Предрассветные сражения сопротивления власти в советских документах 1975-1991 годов*. Одесса: Астропринт, 320 с.

⁷ В.І. Мельник (1988). *П'ятидесятництво: нові тенденції*. Київ: Знання, 48 с.

⁸ В. Любащенко (1995). *Історія протестантизму в Україні*. Львів, 350 с.

⁹ С.Н. Савинский (1995). *История русско-украинского баптизма*. Одесса, 128 с.

Мета статті. Спираючись на дані архівних матеріалів, розкрити факти гонінь на віруючих-активістів релігійних громад п'ятидесятників на території Південної Бессарабії у другій половині 40-х рр. минулого століття; показати форми діяльності підпільних релігійних організацій у вказаному регіоні.

Хронологічні рамки дослідження 40-50-х рр. ХХ ст. Саме ці роки обумовлюються істотними змінами, які відбулися в релігійному житті Південної Бессарабії після Другої світової війни. Йдеться про зростання рівня релігійності населення та збільшення кількості віруючих. Це призвело до активізації діяльності органів держбезпеки щодо запровадження репресивних заходів до осіб – членів нелегальних релігійних об'єднань.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні **дослідницькі завдання**: простежити історію створення п'ятидесятницьких релігійних організацій на території Південної Бессарабії та визначити мотиви їх створення, а також з'ясувати основні форми та напрямки діяльності представників п'ятидесятницьких груп регіону. На підставі слідчих матеріалів проілюструвати діяльність радянської каральної тоталітарної машини.

Виклад основного матеріалу. Історія п'ятидесятницької течії – християн евангельської віри (ХЄВ) в Україні почалася з приїзду до Одеси в 1921 р. І. Воронаєва та В. Колтовича – місіонерів американської п'ятидесятницької асоціації «Асамблея Бога». Нова церква під назвою Громада християн евангельської віри починає діяти в місті з 1922 р.¹⁰

Християни евангельської віри з'являються на території Південної Бессарабії практично в цей же час – у 1920-х рр. ХХ ст., коли край входив до складу Румунської держави. В містах та селах утворювалися п'ятидесятницькі громади, поява яких була тісно пов'язана з активною проповідницькою діяльністю емігрантів з США.

Протягом 1924-1927 рр. в Одесі пройшло кілька з'їздів п'ятидесятницьких громад області, результатом роботи яких стало оформлення єдиної організації – Обласного союзу ХЄВ, а також прийняття пропозиції про організацію Всеукраїнського союзу ХЄВ. У 1926 р. відбувся I Всеукраїнський з'їзд союзу ХЄВ. Його головою було обрано І. Воронаєва. В 1927 р. відбувся II Всеукраїнський з'їзд ХЄВ у роботі якого взяло участь 65 делегатів з усіх регіонів України. Делегати представляли майже 350 громад, що об'єднували близько 17 тисяч віруючих. У 1927-1928 рр. правління ВСХЄВ провело ряд обласних з'їздів в Україні, до яких приєдналося близько 400 п'ятидесятницьких громад (25 тис. осіб). За неповними підрахунками на 1928 р. у СРСР вже нараховувалося майже 200 тис. п'ятидесятників¹¹.

У жовтні 1944 р. було засновано Союз евангельських християн та баптистів, керівним органом якого стала Всесоюзна рада евангельських християн та баптистів. Старшим пресвітером України було призначено О. Андрєєва¹². З 18 по 25 серпня 1945 р. в Москві відбулась нарада, на якій були присутні керівники евангельських християн-баптистів, а також представники від християн віри евангельської. Наслідком ініційованих владою баптистсько-п'ятидесятницьких переговорів стало підписання 24 серпня «Угоди про об'єднання християн віри евангельської з евангельськими християнами і баптистами в один союз», або так звана «Серпнева угода». Метою цієї угоди було намагання керівників п'ятидесятництва забезпечити умови легального існування та можливість без обмежень проводити свої обряди. Однак майже одразу після підписання договору виникли протиріччя між п'ятидесятниками і баптистами, пов'язані з ритуалами та церемоніями. З боку державної влади та керівництва евангельських християн-баптистів заборонялося п'ятидесятникам омовіння ніг та спільне моління «іншими мовами».

¹⁰ С.Н. Савинский (2001). *История евангельских христиан-баптистов Украины, России, Белоруссии (1867-1967)*: в 2-х томах. СПб: Библия для всех. 425 с.

¹¹ О.Г.Бажан, Ю.З. Данилюк (2000). *Випробування вірою: Боротьба за реалізацію прав і свобод віруючих в Україні в другій половині 1950-х – 1980-і рр.* Київ: Рідний край. С. 81.

¹² *История евангельских христиан-баптистов в СССР.* (1989). Москва: ВСЕХБ. С. 527.

З часом з'ясувалося, що ані лідери євангельських християн ані п'ятидесятницькі єпископи не мали серйозних намірів дотримуватися умов Угоди, особливо в частині догматичних засад віри. Д. Пономарчук і А. Бідаш після підписання угоди неодноразово звертались до п'ятидесятників з *настановами*, зокрема утримуватися від моління «іншими мовами» на відкритих службах. Вони вважали, що на закритих зборах де присутні лише п'ятидесятники не слід відмовлятися від обрядів омовіння ніг та моління «іншими мовами»¹³. Окрім цього, п'ятидесятники висловлювали незадоволення й тим, що в об'єднаних церквах керівниками призначалися, як правило, представники євангельських християн-баптистів. Християни євангельської віри, які були проти «об'єднання», почали збиратися таємно.

Вже у вересні 1945 р. уповноваженому Ради у справах з релігійних культів при Раді Народних Комісарів СРСР по УРСР Вільховому з Москви надійшла інструкція, в якій відносно п'ятидесятників зазначалось:

«1. Всю роботу зі злиття п'ятидесятників із євангельськими християнами-баптистами проводять пресвітери Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів. З боку деяких п'ятидесятників можлива активна протидія, що може призвести до розколу і заснуванню груп, які можуть об'єднатися на підґрунті цього. Спробам такого роду необхідно перешкоджати;

2. Треба наглядати за тим, щоб всі приєднані п'ятидесятники були дійсно згодні з «Серпневою угодою», на молитовних зібраннях дотримувалися порядку, який є у євангельських християн-баптистів, чи не будуть вони намагатися тиснути на євангельських християн-баптистів у питаннях щодо своїх обрядів;

3. Сигнали від уповноважених Ради у справах з релігійних культів фіксують спроби п'ятидесятників обійти основні положення рішення й використати його виключно зі своєю метою. Таким діям слід покласти край;

4. Реєстрацію релігійних общин євангельських християн-баптистів проводити під назвою «євангельські християни-баптисти», причому, реєструючи общини п'ятидесятників, треба мати на увазі, що вони входять до складу общин євангельських християн-баптистів. У питанні про реєстрацію пресвітера необхідно віддавати перевагу пресвітеру євангельських християн-баптистів. У випадку, коли виникає явна загроза поглинання п'ятидесятниками євангельських християн-баптистів, від злиття общин необхідно втримуватись. ...

7. Ніяких конференцій пресвітерів і представників п'ятидесятників у республіці чи області ні в якому випадку не допускати»¹⁴.

Особливо активно проти союзу з баптистами виступали п'ятидесятники Одеської, Ізмаїльської та Дніпропетровської областей. Як результат, у лютому 1948 р. у Києві зібралися керівники п'ятидесятницьких церков України А. Бідаш, С. Марін (проповідник з Москви), М. Бут, І. Левчук та інші. На зборах вони обговорили питання майбутнього розвитку п'ятидесятницьких церков у СРСР. Було прийнято рішення провести нелегальний з'їзд з метою вирішення питання захисту п'ятидесятників¹⁵. З'їзд було призначено на 16-17 березня в місті Дніпродзержинську (Дніпропетровська область). Після таємного зібрання в Києві ініціатори з'їзду роз'їхались по всій Україні з інформацією про збори.

25 лютого 1948 р. уповноваженим Ради у справах з релігійних культів в усіх українських областях було розіслано листа, в якому, зокрема, вказувалось: «...Група активних хевовців (п'ятидесятників)... роз'їжджає по Україні для проведення роботи, спрямованої проти злиття і для консолідації своїх сил на місцях. Вам необхідно вжити всі можливі заходи для припинення їхньої роботи в Вашій області... Повідомити про

¹³ Центральний державний архів вищих органів державної влади (далі – ЦДАВО). Ф. 4648, оп. 4, спр. 2. арк. 34.

¹⁴ ЦДАВО. Ф. 4648, оп. 4, спр. 2. арк. 35-37.

¹⁵ Центральний державний архів громадських організацій. Ф. 263, оп. 1, спр. 58286, арк. 66-67.

«гастролерів» органи міліції... Встановити зв'язок з органами МДБ...»¹⁶. Але, не зважаючи на всі попереджувальні заходи, з'їзд у Дніпродзержинську все-таки відбувся 16–17 березня 1948 р. Керівниками заходу виступили А. Бідаш, І. Левчук, С.Марін.

Після з'їзду, навесні 1948 р., співробітники Міністерства державної безпеки СРСР заарештували п'ятидесятників, які брали в ньому участь. Протягом чотирьох місяців велись слідчі дії у справі проведення нелегального з'їзду п'ятидесятників. Однак це не змінило ситуацію. Вже в квітні-травні 1948 р. п'ятидесятники починають подавати заяви про вихід з общин євангельських християн-баптистів внаслідок «грубого порушення Московської угоди з боку євангельських християн-баптистів»¹⁷.

Так, в Одеській області було створено нелегальний духовний центр, який опікувався поточними справами громад християн віри євангельської¹⁸. Що ж до реакції влади на такий активний супротив п'ятидесятників – на цьому етапі результати роботи місцевих та правоохоронних органів з об'єднання були визнані незадовільними. Відповідно, Уповноважений у справах релігійних культів по Україні П. Вільховський в листі до голови Ради в справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР висловив побажання до більш жорстокої «п'ятидесятницької політики» і рішучого посилення в ній репресивної складової¹⁹. Останнє передбачало ліквідацію будь-яких релігійних відмінностей, оскільки вони вважалися суттєвою перешкодою на шляху до ідейно-політичної монолітності радянського суспільства.

Утвердження засад радянської системи на території Південної Бессарабії здійснювалося апробованими в попередні десятиліття методами. Головним функціональним елементом репресивного антирелігійного механізму залишалися спецслужби (НКДБ – до березня 1946 р., МДБ – до березня 1953 р., МВС – до березня 1954 р., з 13 березня 1954 р. – КДБ).

Управлінню НКДБ-МДБ-КДБ направлялися сигнали (доноси) про підозрілі зв'язки, пересування, зустрічі керівників і членів протестантських громад. Отримана інформація відразу ж передавалася до оперативної розробки. Виявлена друкована продукція, зміст якої йшов всупереч радянським законам про культу, також передавалася до відповідних органів. У ході слідства співробітники спецслужби долучали до справ звинувачуваних довідки уповноважених, які характеризували ту чи іншу течію протестантизму²⁰.

На початку червня 1952 р. органи відділу УМДБ в Ізмаїльській області заявили про «ліквідацію нелегальної, антирадянської церковної організації п'ятидесятників та груп, які до неї входили у місті Ізмаїл». Зокрема, мова йшла про нелегальну секту «євангельських християн-п'ятидесятників», які під виглядом легальної організації «євангельських християн-баптистів» у 1945 р. відкрили молитовний будинок на території мікрорайону Копана Балка. Після того, як було встановлено, що в цьому молитовному будинку здійснюються заборонені обряди та проводиться «антирадянська агітація», у 1948 р. будинок було закрито. П'ятидесятники змушені були переїхати до іншого будинку, який знаходився на вулиці Болградській²¹.

Як свідчать архівні матеріали, органи державної безпеки розпочали широкомасштабну операцію по виявленню й покаранню організаторів забороненої релігійної організації (в радянській термінології – секти). Здійснювали це традиційним для себе шляхом – з використанням погроз, *шантажу*, перлюстрації кореспонденції та відслідковування настроїв людей за допомогою місцевої агентури. П'ятидесятники

¹⁶ ЦДАВО. Ф. 4648, оп. 4, спр. 48, арк. 234.

¹⁷ Там само, арк. 147.

¹⁸ ЦДАВО. Ф. 4648., оп. 4, спр. 14, арк. 6.

¹⁹ ЦДАВО. Ф. 4648., оп. 4, спр. 94, арк. 42;

²⁰ Бабенко Л.Л. (2005). *Протестантські громади Буковини: репресії та переслідування 40-50-х років XX століття. Краєзнавство. № 1-4. С. 3.*

²¹ Архів УСБУ в Одеській області. Ф. П., спр. 24555-п, арк. 297.

піддавались кримінальним переслідуванням, проходили по групових та одиночних справах тощо.

Радянська влада з її атеїстичними догматами, здавалась п'ятидесятникам уособленням «Червоного дракона», з яким треба боротися і в часи правління якого треба чекати «останніх днів»²². Лейтмотивом діяльності учасників нелегальних релігійних організацій п'ятидесятників була активна антирадянська агітація у місті та в багатьох селах Ізмаїльської області. Нерідко звинувачення в приналежності до групи п'ятидесятників поєднувалось з такими кліше, як «антирадянська агітація релігійного змісту» або «використовуючи Біблію, проводив антирадянську агітацію релігійного змісту»²³. Всього органи держбезпеки на Ізмаїльщині після війни незаконно заарештували близько 100 п'ятидесятників.

Протягом 2-х місяців 1952 року в Ізмаїлі були затримані «члени секти євангельських християн-п'ятидесятників»: І.І. Колесников, Т.Т. Кіценко, К.В. Єрьоменко, Ф.О. Борисова, Т.І. Калашникова, В.О. Осика, О.Г. Крещенко, К.І. Чарой, О.Ф. Щокін.

Наведемо деякі факти зі слідчих справ.

У відповідності до постанови про арешт від 23 червня 1952 р. було затримано Івана Івановича Колесникова. Згідно протоколів допитів І.І. Колесников, прикриваючись проповідницькою діяльністю в баптистській общині, проводив активну діяльність в секті п'ятидесятників. З 1945 р. брав участь у нелегальному зібранні активу п'ятидесятників, на якому було оформлено нелегальний керівний комітет секти. Іван Іванович був призначений проповідником Ізмаїльської групи віруючих. Йому, разом з іншими членами комітету секти, за нетривалий час вдалось залучити до своєї групи близько 80 осіб. «Обробляючи людей у антирадянському дусі, І. І. Колесников закликав їх не відвідувати кіно, театр, та інші культурно-просвітницькі заходи. У своїх проповідях, як в молитовному будинку баптистів, так і на нелегальних п'ятидесятницьких зборах під виглядом релігійного віровчення, поширював серед віруючих вигадки про війну, голод і смерть багатьох людей»²⁴.

23 червня 1952 р. було затримано Трохима Трохимовича Кіценко. Як і І.І. Колесников, його було звинувачено в активній діяльності в секті п'ятидесятників, а також в участі в 1945 р. у нелегальному зібранні активу п'ятидесятників. Як зазначалося в матеріалах слідчої справи, Трохим Трохимович проводив *активну* пропагандистську діяльність із залучення нових членів до секти на території багатьох сіл Ізмаїльської та Одеської областей. Так, проповідник разом з пророчицею С. П. Істоміною неодноразово виїжджав до сіл Саф'яни, Броска та Кислиці Суворовського району. Про цей факт свідчать листи, які були знайдені в квартирі звинуваченого. Згідно постанови УМДБ від 3 липня 1952 р. Т.Т. Кіценко було висунуто підозру в тому, що будучи *вороже* налаштованим по відношенню до радянської влади, він разом з однодумцями проводив серед населення організовану антирадянську агітацію спрямовану на зрив заходів партії та уряду, висловлював у проповідях провокаційні вигадки про кінець світу, про неминучість війни, хвороби і загибель радянських людей. Під час служби виспівував сектантські пісні антирадянського змісту, в яких зводився злісний наклеп на радянську дійсність і на майбутнє радянського народу, обробляв в антирадянському дусі військовослужбовців радянської армії та цивільне населення»²⁵.

5 червня 1952 р. вийшла постанова про арешт Ксенії Василівни Єрьоменко, «активної сектантки», яка проводила «антирадянську агітацію в місті Кілія та селах Арцизького району»²⁶. В цей же день було затримано й Фаїну Олександрівну Борисову. Згідно постанови про арешт, Борисова зберігала та розповсюджувала серед населення

²² Там само, арк. 225.

²³ Там само, арк. 226.

²⁴ Там само, арк. 3.

²⁵ Там само, арк. 79.

²⁶ Там само, арк. 178.

антирадянську релігійну літературу закордонних видань 1940 р. Окрім того, «...вона відвідувала квартири комуністів з метою залучення членів їх родин до сектантства, при цьому під видом релігії поширювала антирадянські настрої»²⁷.

Ворожими елементами, на думку радянської влади були, Тетяна Іванівна Калашникова, Василь Оксентійович Осика, Костянтин Іванович Чарой. Згідно матеріалів слідчих справ Т.І. Калашникова проводила в своїй квартирі нелегальні збори віруючих. Під час обшуків було вилучено «... книги та періодика закордонних видань релігійного змісту»²⁸. В.О. Осика з 1944 по 1946 рр. «...виконував обов'язки заступника керівника секти п'ятидесятників у селі Саф'яни Суворовського району. Проводив антирадянську агітацію з метою зриву заходів партії і радянського уряду, відвідував нелегальні збори сектантів у місті Ізмаїл, на яких критикував радянську дійсність та висловлював провокаційні заяви про майбутню війну між капіталістичними країнами та СРСР»²⁹. Костянтин Іванович Чарой було затримано 12 липня 1952 р. за звинуваченням у проведенні нелегальних релігійних зборів у своїй квартирі. Окрім цього, слідство встановило, що він «...зберігав вдома рукописні тексти пісень провокаційного змісту, ... читав антирадянську релігійно-сектантську та німецько-фашистську літературу закордонних видань»³⁰.

У 1950-1952 рр. тісній контакт з християнами євангельської віри мала й Олена Гурійвна Крещенко. Слідство зробило висновок, що саме за її ініціативи у антирадянському дусі було представлено біблійські писання. О.Г. Крещенко була звинувачена у *наклепі* на радянську владу, на радянську дійсність, на керівників ВКП (б) і радянський уряд. В якості окремого пункту звинувачення О.Г. Крещенко пред'явили «...поширення провокаційних вигадок про майбутнє радянського народу»³¹.

Ще одним «проповідником» нелегальної групи п'ятидесятників у Ізмаїлі був Олексій Фомич Щокін³² (його заарештували 23 червня 1952 р.³³). Як «...активний діяч секти, він зберігав релігійно-сектантську літературу та різні нотатки релігійного змісту», в яких мали місце заклики до посилення сектантства та зречення віруючих від мирського життя.

Використовуючи фізичні методи впливу на заарештованих слідчі домагалися від затриманих зізнань у несконених злочинах, визнанні участі у заборонених організаціях, антирадянській агітації. Внаслідок жорстоких тортур ув'язнені підписували протоколи допитів, в яких називали десятки прізвищ, створюючи тим самим підґрунтя для нових арештів.

12 серпня 1952 р. начальник УМДБ у Ізмаїльській області затвердив обвинувальний вирок у слідчій справі № 1582 по звинуваченню І.І. Колесникова, Т.Т. Кіценко, К.В. Єрьоменко, Ф.О. Борисової, Т.І. Калашникової, В.О. Осика, О.Г. Крещенко, К.І. Чарой, О.Ф. Щокіна за ст. 54-10 ч. II та 54-11 КК УРСР. Влада з гордістю звітувала: «Управлінням МДБ у Ізмаїльській області було розкрито та ліквідовано діючу в місті Ізмаїл нелегальну секта п'ятидесятників. Усі її члени заарештовані та притягнуті до слідства у зазначеній справі»³⁴.

1 вересня 1952 р. Ізмаїльський обласний суд засудив: І.І. Колесникова³⁵, В.О. Осика³⁶, К.В. Єрьоменко³⁷, Т.Т. Кіценко³⁸ – до 25 років ВТТ з поразкою в правах на

²⁷ Там само, арк. 355.

²⁸ Там само, арк. 19.

²⁹ Там само, арк.107.

³⁰ Там само, арк. 180.

³¹ Там само, арк. 184.

³² Там само, арк. 227.

³³ Там само, арк. 330.

³⁴ Там само, арк. 160.

³⁵ Там само, арк. 280.

³⁶ Там само, арк. 284.

³⁷ Там само, арк. 286.

³⁸ Там само, арк. 293.

5 років та конфіскацією майна; Т.І. Калашникову³⁹, К.І. Чарой⁴⁰, О.Ф. Щокіна⁴¹, О.Г. Крещенко⁴², Ф.О. Борисову⁴³ – до 10 років ВТТ з поразкою в правах на 5 років та конфіскацією майна.

Згідно протесту прокурора УРСР, постанови Президії Верховного суду УРСР від 21 січня 1955 р. та указу Президії Верховної ради СРСР від 27.03.1955 Т.І. Калашникова, В.О. Осика, Ф.О. Борисова, К.В. Єрьоменко, Т.Т. Кіценко, були звільнені з-під варті, а для інших засуджених міру покарання було зменшено⁴⁴. 30 липня 1991 р. усі учасники процесу були реабілітовані (*ст.1 Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні»* від 17.04.1991).

Ознайомлення з усіма документами архівно-слідчої справи № 24555-п дає можливість зрозуміти та уявити, що саме довелося пережити заарештованим під час слідства та які методи використовувалися слідчими для того, щоб отримати необхідні зізнання. Кілька десятків сторінок справи – це власноручні зізнання звинувачених, протоколи слідства, заяви свідків та постанови, знайомство з якими викликає іноді здивування, іноді сум, іноді жах.

Висновки. Репресивна діяльність органів держбезпеки Радянського союзу тривалий час залишалась під грифом «цілком таємно». Архівно-слідчі справи мільйонів жертв беззаконня колишнього СРСР зберігають архіви. Зміна політичної ситуації в Україні дозволила використовувати ці джерела для наукових досліджень.

У 40-50-хх рр. ХХ ст. в цілому в СРСР та в Україні зокрема збільшується кількість п'ятидесятників та представників інших релігійних течій, які не хотіли співпрацювати з радянським режимом. Тоталітарна влада, в свою чергу, вела відкриту кампанію проти релігійних організацій. Органи влади постійно вживали заходів для боротьби з так званими сектами. З метою обмеження відкриття релігійних громадських об'єднань та організацій було навіть внесено певні зміни до законодавства СРСР. Ув'язнення, притягнення до кримінальної відповідальності, звільнення з роботи, штрафи – це далеко не повний перелік покарань, які отримували віруючі, відстоюючи свої права та інтереси. На сьогодні дана тема потребує подальшого дослідження з використанням справ з архівів СБУ, Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів, п'ятидесятників України.

Література:

- Архів УСБУ в Одеській області. Ф. П., спр. 24555-п.
 Бабенко Л.Л. (2005). *Протестантські громади Буковини: репресії та переслідування 40-50-х років ХХ століття*. Краєзнавство. № 1-4.
 Бажан О.Г., Данилюк Ю.З. (2000). *Випробування вірою: Боротьба за реалізацію прав і свобод віруючих в Україні в другій половині 1950-х – 1980-і рр.* Київ: Рідний край.
 Гончарук Г.И., Нагайцев А.Е., Шановская Е.А. (2011). *Украина: Предрасветные сражения сопротивление власти в советских документах 1975-1991 годов*. Одесса: Астропринт, 320 с.
 Данилюк Ю.З., Бажан О.Г. (2000). *Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80 рр. ХХ ст.)*. Київ: Рідний край, 616 с.
 Захаров Б. (2003). *Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956-1987 роки)*. Харків: Фоліо, 143 с.
История евангельских христиан-баптистов в СССР. (1989). Москва: ВСЕХБ.

³⁹ Там само, арк. 282.

⁴⁰ Там само, арк. 288.

⁴¹ Там само, арк. 290.

⁴² Там само, арк. 291.

⁴³ Там само, арк. 294.

⁴⁴ Там само, арк. 378.

- Касьянов Г. (1995). *Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років*. Київ: Либідь, 224 с.
- Курносів Ю.О. (1994). *Інакомислення в Україні (1960–1980 рр.)*. Київ: Інститут історії України НАН України, 221 с.
- Любашенко В. (1995). *Історія протестантизму в Україні*. Львів, 350 с.
- Мельник В.І. (1988). *П'ятидесятництво: нові тенденції*. Київ: Знання, 48 с.
- Русначенко А.М. (1998). *Національно-визвольний рух в Україні середина 1950-х – початок 1990-х років*. Київ: Видавництво ім. Олени Теліги, 720 с.
- Савинський С.Н. (1995). *Історія русско-українського баптизму*. Одеса, 128 с.
- Савинський С.Н. (2001). *Історія євангельських християн-баптистів України, Росії, Білорусії (1867–1967): в 2-х томах*. СПб: Библия для всех, 425 с.
- Центральний державний архів вищих органів державної влади (далі – ЦДАВО). Ф. 4648, оп. 4, спр. 2, 14, 48, 94.
- Центральний державний архів громадських організацій. Ф. 263, оп. 1, спр. 58286.

References:

- Arkhiv USBU v Odes'kiy oblasti* [Archive of UBU in the Odessa region]. F. P., spr. 24555-p.T.1. Sprava po zvyuvachennyyu I.I. Kolesnykov, T.T. Kitsenko, K.V. Yer'omenko, F.O. Borysova, T.I. Kalashnykova, V.O. Osyka, O.H. Kreshchenko, K.I. Charoy, O.F. Shchokin za stattyamy 54-10 ch.II ta 54.11 KK SRSR, 577 1 [in Russian]
- Arkhiv USBU v Odes'kiy oblasti* [Archive of UBU in the Odessa region]. F. P., spr. 24555-p.T.2. Sprava po zvyuvachennyyu I.I. Kolesnykov, T.T. Kitsenko, K.V. Yer'omenko, F.O. Borysova, T.I. Kalashnykova, V.O. Osyka, O.H. Kreshchenko, K.I. Charoy, O.F. Shchokin za stattyamy 54-10 ch.II ta 54.11 KK SRSR, 571 1 [in Russian]
- Babenko L.L.(2005). *Protestant-s'ki hromady Bukovyny: represiyi ta peresliduvannya 40-50-tykh rokiv XX stolittya* [Protestant communities of Bukovina: repression and persecution of 40-50-ies of XX century]. Krayeznavstvo. № 1-4, S.1 [in Ukrainian]
- Bazhan O.H., Danylyuk YU.Z. (2000). *Vyprobuvannya viroyu: Borot'ba za realizatsiyu prav i svobod viruyuchykh v Ukrayini v druhiy polovyni 1950-tykh – 1980-tykh rr.*[Test by faith: Fighting for the realization of the rights and freedoms of believers in Ukraine in the second half of the 1950s - 1980s]. Kyiv:Ridnyy kray, S.81 [in Ukrainian]
- Danyliuk Yu.Z. Bazhan O.H. (2000). *Opozytsiia v Ukraini (druha polovyna 50-tykh–80-tykh rr. XX st.)* [Opposition in Ukraine (second half of the 50's and 80's of the XX century)]. Kyiv Ridnyi Krai, 616 s.;
- Goncharuk G.I., Nagaytsev A.Ye., Shanovskaya Ye.A.(2011). *Ukraina: Predrassvetnyye srazheniya soprotivleniye vlasti v sovetskikh dokumentakh 1975-1991 godov* [Ukraine: Pre-dawn battles resistance to power in Soviet documents of 1975-1991]. Odessa: Astroprint, 320 s. [in Russian]
- Istoriya yevangel'skikh khristian-baptistov v SSSR* [History of Evangelical Christian Baptists in the USSR]. Moskva: VSEKHB, 1989, S. 527.[in Russian]
- Kasianov H. *Nezghodni: Ukrainska intelihentsiia v rusi oporu 1960–80 rokiv* [Dissatisfied: Ukrainian intelligentsia in the resistance movement of the 1960s-80s]. Kyiv: Lybid, 224 s.;
- Kurnosov YU.O. (1994). *Inakomyslennya v Ukraini (1960–1980 rr.)*[The dissent in Ukraine (1960-1980)]. Kyiv: Instytut istoriyi Ukrainy NAN Ukrainy, 221 s.; .[in Russian]
- Lyubashchenko V. (1995). *Istoriya protestantyzmu v Ukraini* [History of Protestantism in Ukraine]. L'viv, 350 s.; .[in Russian] Mel'nyk V.I. (1988). *P'yatydesyatnytsstvo: novi tendentsiyi* [Pentecostalism: New Trends]. Kyiv: «Znannya», 48 s.; Savinskiy S.N. (1995). *Istoriya rusko-ukrainskogo baptizma* [History of Russian – Ukrainian Baptism]. Odessa, 128 s. [in Ukrainian]
- Rusnachenko A.M (1998). *Natsionalno-vyzvolnyi rukh v Ukraini seredyna 1950-tykh – pochatok 1990-tykh rokiv* [National liberation movement in Ukraine in the mid-1950s and early 1990s]. Kyiv: Vydavnytstvo Im. Oleny Telihy 720 s.;

Savinskiy S.N. (2001). *Istoriya yevangel'skikh khristian–baptistov Ukrainy, Rossii, Belorussii (1867-1967): v 2–h tomah* [History of Evangelical Christian Baptists of Ukraine, Russia, Belarus (1867–1967): in 2 volumes]. SPb: Bibliya dlya vsekh, 425 s. .[in Russian]

Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh orhanizatsiy [Central State Archive of Public Organizations]. F. 263, op. 1, cpr. 58286, ark. 66-67.[in Russian]

Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv derzhavnoyi vlady (dali – TSDAVO) [Central State Archive of the Supreme State Bodies (hereinafter referred to as the Central Executive Committee)]. F. 4648, op. 4., spr. 2., ark. 34 [in Russian]

Zakharov B. (2003). *Narys istoriyi dysydent-s'koho rukhu v Ukraini (1956–1987 roky)* [An Essay on the History of the Dissident Movement in Ukraine (1956-1987)]. Kharkiv: Folio, 143 s.; [in Ukrainian]

Akhebash A. Persecution of believers-activists of the Pentecostals in the city of Izmayil (40-50-es 50-s of XX century).

Referring to studied archives of Ukrainian Security Service in Odessa Region and other scientific works the article reveals stages of formation and development Pentecostal religious current in the Southern Bessarabia. The work partially reveals certain facts of activities of evangelical Baptist Christians in Odessa and Izmail and outlines motives of generation of underground anti-Soviet religious organizations in the mentioned cities. Methods and forms of activities of the said organization in the region are reviewed. The work reveals stages of negotiations with Pentecostal Baptist organization initiated by Soviet power, which resulted in signing August 24, 1945s. so-called August Agreement. Consequences of union between Pentecostal Baptists and Evangelical Christians Baptists are described. The work reviews clerical contradictions which became aggravated due to ideological and political factors.

Referring to investigation documentation of Ministry of State Security of Ukrainian SSR details of illegal «evangelical» Pentecostal christians sect which operated in Izmail. The work for the first time reveals names of representatives of pentecostal sect: I. Kolesnykov, T. Kitsenko, K. Yeriomenko, T. Kalashnykova, V. Osyka, O. Kreshenko, K. Charoy, O. Shokin.

Study of archives revealed reasons of activation of Pentecostal Baptists' efforts to quit the Union of Evangelical Baptists Christians. Attempts are described to found independent Pentecostal organizations in Izmail in 1940s.

The work draws a conclusion that matters of religious policy within the Southern Bessarabia in 1940-1950-es are explored insufficiently.

Key words: *pentecostal sect anti-religious politics, anti-soviet activity, underground organization, illegal organization*